

рушують права і свободи громадянина. При цьому А. І. Єлістратов виступав за ідею єдиної юстиції в Росії і думав, що адміністративні судді, одержавши відповідну підготовку, можуть здійснювати судочинство на високому професіональному рівні в створених для них палатах загальних судів⁷.

У 1908 р. П. А. Столипін у доповіді «Проект перетворення установ губернського управління статс-секретаря Столипіна», надав визначення адміністративної юстиції, а також запропонував програму адміністративних заходів, покликаних створити систему повітово-волосних органів адміністративної юстиції і якісно поліпшити діяльність як губернських «присутствій», так і Сенату.

Однак подальші трагічні події в історії Російської імперії і в цілому людства перешкодили введенню цієї програми в життя.

¹ Авер'янов В. Б., Цветков В. В., Нижник Н. Р., Стефанюк В. С. та інші. Державне управління: теорія і практика. – К.: Юрінком Інтер, 1998. – С. 274-282.

² Шестенко О. І. Особливості запровадження адміністративної юстиції в Україні в контексті світової адміністративної теорії та практики: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. – К: Національна академія внутрішніх справ України. – 2004. – 180 с.

³ Миронов Б. Н. Социальная история России периода империи (XVIII – начало XX века). – СПб, 1999. – Т. 2. – С. 311-314.

⁴ Коркунов Н. М. Русское государственное право. Соч. Т. 2. Особенная часть. – СПб: 1983. – С. 378-388.

⁵ Тарасов И. Т. Организация административной юстиции // Юридический вестник. – 1897. – № 9. – С. 158-159.

⁶ Корф С. А. Административная юстиция в России. – СПб, 1910. – 510 с.

⁷ Елистратов А. И. Основные начала административного права. – М.: Гос. изд., Воен. тип. штаба Р. К. К. А. вл., 1922. – 236 с.

Отримано 10.02.2010

І. О. МАЗУРОК

Ігор Олегович Мазурок, кандидат юридичних наук, доцент Закарпатського державного університету

СТАН ДОТРИМАННЯ ОСОБИСТИХ ПРАВ НАСЕЛЕННЯ ЗАКАРПАТТЯ У 1939–1944 РОКАХ

Сучасна вітчизняна історико-правова наука велику увагу приділяє проблемі специфіки державно правового розвитку окремих регіонів України. У цьому контексті на особливу увагу заслуговує Закарпаття, яке впродовж першої половини ХХ століття послідовно перебувало у складі кількох державних утворень. Досі мало вивченим у юридичному аспекті залишається період 1939–1944 рр., коли край перебував під владою гортистської Угорщини. Для об'єктивної правової оцінки процесів, що тут відбувалися, необхідно дослідити рівень визнання і дотримання державою основних прав і свобод місцевого населення, передусім – особистих. Під ними, у класичному сенсі, розуміють право на: життя та гідність особи, її особисту свободу і недоторканність; таємницю приватного та сімейного життя, листування і телефонних розмов; недоторканність житла; право на свободу пересування і вибір місця проживання. Аналіз ситуації в цій сфері і є метою даної статті.

Правовий зріз окресленої тематики залишився поза увагою дослідників, а в науковій літературі знайшли відображення передусім історичні її аспекти. У цьому контексті можна виділити роботи А. Пушкаша¹, Р. Офіцинського² та угорських дослідників Г. Нече³ і Ч. Фединець⁴.

Право на життя в Угорщині обмежувалося владою, оскільки кримінальне законодавство встановлювало як покарання смертну кару за вчинення тяжких злочинів проти держави, особи та власності. Це була поширена практика для багатьох європейських країн з різними політичними режимами. Належність особи до комуністичної чи іншої забороненої партії, за інших рівних обставин, формально не вважалася підставою для її застосування. Інша річ, що часто саме дії комуністів підпадали під дану кваліфікацію. Разом з тим, перебування у цих партіях часто було приводом до репресій.

Ситуація з правом на свободу і особисту недоторканність у краї була такою. Циркуляром міністра внутрішніх справ Угорщини від 26 травня 1942 р. піджупанам та окружним начальникам було наказано скласти списки неблагонадійних осіб, яких в разі потреби піддати інтернуванню чи взяти під поліцейський нагляд. Фізично придатних чоловіків рекомендувалося відправляти в особливі чи робочі роти, або в бойові частини. Реєстрація стосувалася всіх осіб, які постійно проживали на даній території⁵.

Поліцейський нагляд за особою зобов'язував останню двічі на тиждень відмічатися у жандармерії. Крім того, їй заборонялося: 1) покидати населений пункт без дозволу властей, а у разі зміни адреси не

пізніше, ніж за 24 години, усно або письмово повідомити про це поліцію; 2) покидати своє житло з 22-ої години вечора до 5-ої години ранку, а також відвідувати громадські місця, публічні або приватні зібрання; 3) користуватися телеграфом, телефоном, без перевірки поліції робити поштові пересилки; 4) спілкуватися з «неблагонадійними» особами⁶. Разом із тим, протягом 15 днів з дня оголошення про нагляд можна було подати усний чи письмовий протест до головного капітана угорської королівської поліції⁷. Рішення не вступало в законну силу в разі подання апеляції.

Приводом для встановлення поліцейського нагляду міг бути і анонімний донос до виправдовувальної комісії про комуністичне, антиугорське чи антиревізіоністське минуле особи⁸. Окремо складалися списки «неблагонадійних», які були членами «Левенте». Розпорядженням начальника рахівської окружної військової комендатури від 14 грудня 1939 р. нотарі повинні були взяти на облік усіх «неблагонадійних» військово-зобов'язаних⁹.

Подібні заходи запроваджувались і до іноземців, особливо до колишніх російських (радянських) громадян. Відповідно до циркулярів міністра внутрішніх справ від 25 та 30 червня 1941 р., радянських громадян, що перебували в Угорщині, інтернували, а колишніх російських, не радянських – зобов'язали реєструватись. На території трианонської Угорщини колишніх російських підданих, якщо їхня поведінка була підозріла, інтернували, а на «знову приєднаних територіях» інтернували всіх. Виняток становили особи, щодо яких були позитивні дані і за якими можна було наглядати, не тримаючи їх під вартою. Колишніх російських підданих – угорських громадян – брали під нагляд. Усіх, хто підлягав інтернуванню, відправляли в тюрму при Будапештському капітанаті¹⁰.

Стосовно процесуального порядку, то до уваги бралися вже прийняті й здобуті чехословацькими судами або іншими офіційними органами докази, при умові заслуховування зауваження сторін. Порушення цього положення було підставою для касаційного перегляду справи. При запереченні однієї зі сторін суд міг вимагати повторення процедури доказування або однієї її частини. Ув'язнення, яке обвинувачуваний відбув у ході процедури чехословацьких властей, слід було зараховувати у строк покарання. Це ж саме стосувалося і штрафів¹¹.

Аналізуючи законодавче забезпечення дотримання прав на особисту свободу і недоторканність, можемо констатувати значне їх обмеження відносно до «неблагонадійних». До категорії останніх циркуляром міністра внутрішніх справ від 26 травня 1942 р. зараховувались усі деструктивні чи потенційно деструктивні («підозрілі») відносно до суспільства та держави елементи (в додатку до документа значилися 143 такі особи¹²). Особлива увага приділялася особам прокомуністичної орієнтації¹³. Разом із тим, при застосуванні названих процедур можлива була апеляція, яка їх призупиняла, а покарання за порушення правил поліцейського нагляду не відзначалося жорсткістю¹⁴. Показовою є тісна співпраця поліцейських та управлінських структур у цьому процесі.

Влада виявляла інтерес до минулого осіб, які мали відношення до правоохоронних органів чи військово-промислового комплексу. Міністр народної оборони вимагав перевірки біографічних даних зазначених осіб¹⁵ за такою процедурою. Уповноважені структури жандармерії чи армії готували так звані «Пріуслист», де вказувались причини і мета перевірки в посиленнях на відповідний нормативний акт. Запит адресувався начальнику військової частини, котрий відправляв їх із супровідною заявою безпосередньо начальнику генерального штабу. Останній передавав їх Земському уряду по Кримінальній Евіденції, який надавав інформацію про особу щодо її кримінального минулого та політичної благонадійності і повертав документ первинній інстанції. Під час процедури вимагалась цілковита конфіденційність від усіх учасників. Подібний механізм фактично дозволяв військовим витребувати інформацію про будь-яку особу в регіоні.

Навіть при здійсненні приватних угод вимагалось надавати відомості особистого характеру. Так, при укладенні будь-яких договорів купівлі-продажу, обміну, дарування чи винаймання майна набувач мав: подати до окружного органу влади свідоцтво про громадянство, рід занять, релігійне сповідання, дані про постійне місце проживання; довести, що не підпадає під дію «антиєврейського закону» і за часів Чехословаччини не вчинив будь-яких дій проти Угорщини. Крім цього, обов'язковою була згода комендатури корпусу Угорської королівської армії в Кошице¹⁶.

Наприклад, дантисти і представники інших спеціальностей, які працювали на Закарпатті, повинні були протягом 30 днів з дня виходу відповідного розпорядження подати прохання до міністра внутрішніх справ про дозвіл подальшого зайняття професійною діяльністю. Крім підтверджуючих кваліфікацію документів, до прохання треба було додати свідчення про бездоганну поведінку – з точки зору вірності нації, чесність і моральність, не єврейське походження¹⁷. Посвідчення моральності (національної відданості) видавав капітан поліції або владний орган відповідного населеного пункту¹⁸.

Як видно з документів, влада намагалася здобути про політичне минуле особи максимум інформації, зміст якої суттєво впливав на її подальший статус. Подібні дії цілком зрозумілі стосовно до військових, але не дантистів.

Найбільш брутальним було втручання Угорської держави в особисте життя євреїв – приховування єврейського походження переслідувалось по закону¹⁹, а шлюби між не євреями і євреями заборонялися. З квітня 1944 р. у всіх євреїв старше шести років мала бути пришита до верхнього одягу жовта шестикутна зірка розміром 10x10 см. Це розпорядження уряду від 29 березня 1944 р.²⁰ стало особливим проявом національної дискримінації та ущемлення людської гідності, хоч воно і не поширювалось на євреїв – героїв війни. Зобов'язані носити такий знак не могли носити військову уніформу²¹, не мали права користуватися особистим автотранспортом, а громадським – тільки з виробничою метою і при наявності спеціального доз-

волу²². Згодом коло звільнених від носіння знаку збільшилось за рахунок включення до нього євреїв, які працювали християнськими священиками, військових вдів і сиріт, іноземних громадян²³.

На цьому фоні заборона під час показу кінофільмів будь-якого вияву симпатії чи антипатії (оплески, свист і т. п.) у зв'язку з актуальними подіями, показаними на екрані²⁴, або заборона влаштовувати у громадських місцях збори або бенкети без попереднього дозволу поліції вбачаються ліберальними заходами.

Стосовно таємниці листування, телефонних розмов, то відправник телеграми, яка йшла за кордон, повинен був посвідчити особу, а в бандеролі і цінні листи заборонялося вкладати письмові повідомлення. До квітня 1941 р. у всіх поліцейських відділках було налагоджено систему прослуховування телефонних ліній²⁵. Мала місце і перлюстрація кореспонденції – згідно з донесеннями ужгородської поліції, у другій чверті 1940 р. у регіоні було неофіційно перевірено 114 846 листів²⁶.

При міжнародній телефонній розмові вимагали повні адресні й особисті дані обох сторін. Контрольна комісія могла відмовити у проведенні приватної телефонної розмови із закордонним абонентом²⁷. Тривалість приватних телефонних розмов, крім журналістів і представників військових заводів, всередині держави обмежувалась трьома хвилинами²⁸. З огляду на військовий час, важко назвати ці обмеження надмірними.

Набагато жорсткіші заходи Угорщина запровадила щодо здійснення прав на свободу пересування і вибір місця проживання. Всі громадяни (жінки старше 16 років і чоловіки старше 12 років) повинні були зареєструватися на спеціальних бланках, що видавали у нотарських урядах²⁹. Розпорядженням міністра внутрішніх справ від 3 грудня 1943 р. з метою контролю за переміщенням населення брали на облік усіх угорських громадян віком від 16 до 50 років³⁰. Найбільше названі права порушувалися стосовно до єврейського населення краю. На середину січня 1942 р. з шести прикордонних експозитур Закарпаття було вислано 7 679 осіб єврейської національності. Для 5 802 осіб у семи експозитурах вирішувалось питання про право на проживання³¹.

Щодо іноземців, які перебували на території краю, розпорядженням регентського комісаріату від 5 квітня 1940 р. вводився їх облік³². Ті з них, що перебували на території Угорщини без дозволу властей, повинні були протягом 24-х годин з'явитися до органів поліцейської влади (головні окружні начальники, поліцейський капітанат, експозитура), без дозволу яких не могли покинути місце свого перебування. У разі відмови у подальшому перебуванні покидали країну. Надавати їм місце для помешкання та матеріальну допомогу заборонялося. Санкція за порушення передбачала ув'язнення до 15 днів і можливість депортації або інтернування³³.

Періодично робилися спроби обмеження пересування у населених пунктах. Ще у червні 1940 р. командир драгівської жандармської дільниці просив хустського окружного начальника заборонити пересування після 21-ої години для полегшення руху військ, запобігання розповсюдженню чуток, поліпшення криміногенної ситуації³⁴. У зв'язку з оборонною повинністю громадяни і особи з сумнівним чи не визначеним громадянством, змінюючи своє місце перебування більше, ніж на 45 днів, мали зробити відповідну заяву³⁵. Вони зобов'язані були також прописатись у встановленому порядку. У громадах Воловець, Воловоє, Свалява, Ужок, Ясиня треба було заявити про зміну місця перебування, яка перевищувала 24 години³⁶.

Розпорядженням міністра внутрішніх справ від 4 квітня 1944 р. на підкарпатську територію можна було в'їхати лише при наявності спеціального дозволу від общинної управи чи поліцейського капітанату за місцем проживання. До такої особи не мало бути заперечень з точки зору національної вірності, моральності, громадського і державного порядку. Документ був дійсним протягом 10 днів і міг бути подовженим ще на 10 днів³⁷. Для пересування всередині зазначених територій їх жителів подібна «легітимація» була не потрібна³⁸. Згодом список осіб, які не потребували дозволу, доповнився військовими, жандармами, поліцейськими, мобілізованими та демобілізованими, поштовими та податковими службовцями³⁹. В'їзд на підкарпатську територію у період з 5-го по 20-те серпня 1944 р. був заборонений навіть для власників відповідних легітимацій⁴⁰.

Наприкінці серпня 1940 р. було введено спеціальний режим для цивільного населення прикордонної зони. Він передбачав припинення руху на кордоні і від кордону в тил на прикордонній смузі у 300 м. щодня з 18-ої години до 5-ої години ранку. Це не стосувалося власників письмових дозволів військових комендантів, які виконували сільськогосподарські роботи. Біля сіл, де були розквартировані військові частини, з 20-ої години до 5-ої години заборонявся будь-який рух без дозволу військових комендантів. При несанкціонованому переході кордону стріляли після першого попередження⁴¹.

Зазначені обмеження в царині прав на вільну комунікацію, вибір місця проживання та свободу пересування уможливлювали практично цілковитий контроль держави над переміщенням осіб (громадян і негромадян) всередині країни (регіону). Інститут реєстрації виступав засобом впливу на мобільність населення, робив його значно вразливішим перед режимом, потенційно відслідковував супротивників останнього.

Розглянувши характер та ступінь обмеження особистих прав громадян в Угорщині, зокрема на Закарпатті, можна зробити висновок, що в державі на нормативному рівні була створена система контролю за громадянами та іноземцями. За допомогою позасудового визнання особи «неблагонадійною», процедури «пріорювання», тотальної реєстрації влада на законних підставах могла піддати населення репресіям. Особливо грубо нехтували правами і принижували людську гідність єврейського населення. Це була цілеспрямована державна політика, яка проводилась в усіх сферах суспільно-політичного і господарського життя країни. Певний елемент лібералізму проявлявся у вигляді права на апеляцію та не надто суворих покарань (від 15 днів до 2 місяців ув'язнення, чи штраф у розмірі 8 тис. пенге) за порушення згаданих розпоряджень. Не-

обхідність мінімізації особистих свобод, не в останню чергу, була також зумовлена військовими діями та прикордонним розташуванням регіону.

¹ *Пушкаш А.* Цивілізація или варварство: Закарпатье 1918-1945 / Андрей Пушкаш; Институт славяноведения РАН. – М.: Изд-во «Европа», 2006. – 546 с.

² *Офіцинський Р.* Політичний розвиток Закарпаття в складі Угорщини (1939–1944) / Передм. В. Задорожного. – К.: Ін-т історії України НАН України, 1997. – 244 с.

³ *Necze Gábor* Kárpátalja az állambiztonsági jelentések tükrében, 1939–1944 // Kárpátalja 1938–1941. Magyar és ukrán történelmi közéletés. – Budapest, 2004. – 277 old. – old. 119-146.

⁴ *Fedinec Csilla* Kárpátalja kronolygia. 1938. szeptember – 1941. December / Kárpátalja 1938–1941. Magyar és ukrán történelmi közéletés. – Budapest, 2004. – 277 old. – old. 217-275.

⁵ Шляхом Жовтня (Боротьба трудящих Закарпаття за соціальне і національне визволення, за возз'єднання з Радянською Україною): Зб. документів. – Т. V. (1938 р. – 1944 р.) / Упоряд. Г. Сіярова. – Ужгород: Карпати, 1967. – 519 с. – С. 293.

⁶ Там само. – С. 263.

⁷ Там само. – С. 263.

⁸ Там само. – С. 108-109.

⁹ Там само. – С. 158.

¹⁰ Там само. – С. 248.

¹¹ Розпоряження м. кор. министерства № 8.120/1939. М. Е. обь ограничениі права собраний // Kárpátaljai közlöny – Подкарпатский вестник. – 1939. – № 7. – С. 6-7.

¹² Шляхом Жовтня. – С. 464.

¹³ Там само. – С. 293.

¹⁴ Там само. – С. 294.

¹⁵ Циркулярь м. кор. министра народной обороны число 101. 949 / През. 20. – 1941. Изследование прежней жизни (пріоровання) въ святы зь арт. зак. XXXVII: 1940 // Kárpátaljai közlöny – Подкарпатский вестник. – 1942. – № 10. – С. 10-11.

¹⁶ Державний архів Закарпатської області. – Ф. 42. Ужанська адміністративна експозитура. – Оп. 1. – Спр. 2453. Скарги громадян на районних нотарів та переписка з окружними урядами по цьому питанню за 1941 р. – На 63 арк. – Арк. 54.

¹⁷ Распоряжение м. кор. министерства число 3.010/1942. М. Е. въ дѣлѣх упорядкуванія практики мастеровъ-дентистовъ зь испытумъ на присоединенныхъ обратно территорияхъ // Kárpátaljai közlöny – Подкарпатский вѣстник. – 1942. – № 26. – С. 3.

¹⁸ Державний архів Закарпатської області. – Ф. 42. Ужанська адміністративна експозитура. – Оп. 1. – Спр. 19 Розпорядження 97196/1943 Угорського королівського міністра внутрішніх справ від 05.07.1943 р. про видання владних посвідчень моральності. – На 4 арк. Арк. 4.

¹⁹ Распоряжение м. кор. министра правосудія число 70.000/1941. I. М. въ дѣлѣх проведения постановлень относительно заказа заключения брака нежида съ жидомъ // Kárpátaljai közlöny – Подкарпатский вѣстник. – 1941. – № 47. – С. 10-14.

²⁰ Распоряжение м. кор. министерства число 1.240/1944. М. Е. по дѣлу обличительного обозначенія жидовъ // Kárpátaljai közlöny – Подкарпатский вѣстник. – 1944. – № 15. – С. 2-3.

²¹ Распоряжение м. кор. министра народной обороны число 26.666 / През. – 1944. Отняты права ношения военной униформы квалификуемыхъ жидомъ // Kárpátaljai közlöny – Подкарпатский вѣстник. – 1944. – № 17. – С. 13.

²² Распоряжение м. кор. министерства число 1.270/1944. М. Е. въ дѣлѣх обмежена путешествованія жидовъ // Kárpátaljai közlöny – Подкарпатский вѣстник. – 1944. – № 17. – С. 7-8.

²³ Распоряжение м. кор. министерства число 1.450/1944. М. Е. въ дѣлѣх доповнения §-а 3. распоряжения ч. 1.240/1944 М. Е. о отличительномъ знаку жидовъ // Kárpátaljai közlöny – Подкарпатский вѣстник. – 1944. – № 17. – С. 6.

²⁴ Распоряжение м. кор. министра внутреннихъ дѣлъ № 63.000/1939. В.М. Обеспечение порядка представленій въ кинематографическихъ производствахъ // Kárpátaljai közlöny – Подкарпатский вѣстник. – 1939. – № 10. – С. 51-52.

²⁵ *Necze Gábor* Вказана праця. – С. 123.

²⁶ *Пушкаш А.* Вказана праця. – С. 503.

²⁷ Распоряжение м. кор. министра внутреннихъ дѣлъ № 380.000/1941. В. М. Правила, касающиеся исполнения обязательства личной прописки (заявки), а также эвиденціи въ связи съ личной обязанностью по народной оборонѣ // Kárpátaljai közlöny – Подкарпатский вѣстник. – 1941. – № 32. – С. 1-10.

²⁸ Распоряжение м. кор. министра торговлѣх и коммуникаціи число 213.300/1944. въ дѣлѣх обмежена протягу часу туземныхъ телефонныхъ приватныхъ говоровъ // Kárpátaljai közlöny – Подкарпатский вѣстник. – 1944. – № 15. – С. 12.

²⁹ Еще нѣсколько словъ передь оправданіями // Русская правда. – 1940. – № 18. – С. 2.

³⁰ Распоряжение м. кор. министра внутреннихъ дѣлъ число 383.880/1943. В. М. по дѣлу модификаціи и доповнения распоряжения число 380.000/1941. В. М. о сповнено личной заявочной повинности и о правилахъ, дотыкающихся эвиденціи въ связи зь личною повинностью по народной оборонѣ // Kárpátaljai közlöny – Подкарпатский вѣстник. – 1944. – № 1. – С. 6-7.

³¹ *Офіцинський Р.* Вказана праця. – С. 83-84.

³² *Fedinec Csilla* Вказана праця. – С. 257.

³³ Распоряжение м. кор. министра внутреннихъ дѣлъ № 500/1940. VII/б. по дѣлу личной явки иностранныхъ гражданъ, пребывающихъ въ предѣлахъ государства // Kárpátaljai közlöny – Подкарпатский вѣстник. – 1940. – № 18. – С. 3-4.

³⁴ Шляхом Жовтня. – С. 192-193.

³⁵ Распоряжение м. кор. министра внутреннихъ дѣлъ № 100/1940. елн. В. М. Приведение въ исполнение распоряжения за № 10.390/1939. М. Е., о расширеніи обязанности личной заявки и о регистраціи въ связи съ таковою // Kárpátaljai közlöny – Подкарпатский вѣстник. – 1940. – № 21. – С. 1-7.

³⁶ Распоряжение м. кор. министра внутренних дел № 380.000/1941. В. М. Правила, касающиеся исполнения обязательства личной прописки (заявки), а также эвиденции в связи с личной обязанностью по народной обороне // Kárpátaljai közlöny – Подкарпатский вѣстник. – 1941. – № 32. – С. 1-10.

³⁷ Распоряжение м. кор. министра внутренних дел № 95.300/1944. В. М. Ограничения чѣзды на подкарпатску территорию, дальше в Мараморошску жупу, в муницип. город Унгарь и в жупный город Мункач // Kárpátaljai közlöny – Подкарпатский вѣстник. – 1944. – № 18. – С. 3–5.

³⁸ Вѣдмъ Начальникамъ Адм. Экспозит. Подкарпатской территории // Kárpátaljai közlöny – Подкарпатский вѣстник. – 1944. – № 18. – С. 9.

³⁹ Распоряжение м. кор. министра внутренних дел № 96.000/1944. В. М. Дополнение распоряжения № 95.300/1944. В. М., выданного в делѣ обмежения путешествованя на подкарпатску территорию, дальше в муницип. город Унгарь и в жупный город Мункач // Kárpátaljai közlöny – Подкарпатский вѣстник. – 1944. – № 19. – С. 5.

⁴⁰ Распоряжение м. кор. министра внутренних дел № 365.900/1944. XVIII. от. В. М. о залахъ путешествия на одной части территории державы // Kárpátaljai közlöny – Подкарпатский вѣстник. – 1944. – № 33. – С. 5-6.

⁴¹ Шляхом Жовтня. – С. 215.

Резюме

Стаття присвячена висвітленню проблем, пов'язаних зі станом дотримання особистих прав населення Закарпаття у 1939–1944 роках, коли воно перебувало у складі гортистської Угорщини. Робиться висновок про те, що на території краю на нормативному рівні була створена система контролю за громадянами, специфіка якої багата в чому визначалась тогочасною геополітичною ситуацією.

Ключові слова: особисті права, експозитура, неблагонадійність, силові структури.

Резюме

В статье рассматриваются проблемы, связанные с обеспечением личных прав населения Закарпатья в 1939–1944 годах, когда оно пребывало в составе хортистской Венгрии. Делается вывод о том, что на территории края на нормативном уровне была создана система контроля за гражданами и иностранцами, особенности которой во многом определялись геополитической ситуацией того времени.

Ключевые слова: личные права, экспозитура, неблагонадежность, силовые структуры.

Summary

The article is devoted to the Transcarpathian population human rights observing problems at the period from 1939 up to 1944 (as a part of chartist Hungary). The author makes a conclusion that specificity of people' control legal system had been determined by the geopolitical situation of this region.

Key words: human rights, expository, political system, reliable, powerful structures.

Отримано 2.02.2010

М. П. МОЛИБОГА

Микола Павлович Молибога, здобувач Інституту законодавства Верховної Ради України

ТЛУМАЧЕННЯ НОРМ ПРАВА: СУТНІСНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ

Питання тлумачення права є традиційним у юридичній науці, зокрема тлумачення норм права посідає значне місце у процесі правореалізації. Воно є найважливішою умовою їх правильного розуміння і застосування. Якщо б тлумачення не було б, складний процес правореалізації був би вкрай важким, а в деяких випадках взагалі неможливим. Необхідність у тлумаченні підтверджена багатовіковим правовим досвідом, юридичною практикою тощо.

Теоретичною основою дослідження проблеми тлумачення права стали праці відомих вітчизняних та зарубіжних вчених як давнини, так і сьогодення. Вагомий внесок у розроблення цих проблем зробили С. Алексєєв, А. Венгеров, Ю. Власов, Л. Воеводін, М. Волпенко, А. Заєць, О. Зайчук, Д. Керімов, С. Кечек'ян, С. Комаров, В. Копейчиков, О. Копиленко, М. Коркунов, В. Котюк, В. Лазарев, П. Люблінський, М. Марченко, І. Михайлівський, А. Міцкевич, В. Нагребельний, П. Недбайло, М. Онішук, Н. Оніщенко, К. Опалеко, А. Піголкін, П. Рабінович, Ю. Тихомиров, Ю. Тодика, Є. Трубецька, В. Хропанюк, О. Черданцев, Ю. Шемшученко, Г. Шершеневич та ін.

У демократичному суспільстві тлумачення права має на меті виявлення змісту норм права для того, щоб забезпечити їх правильну, ефективну реалізацію відповідно до режиму законності.

Термін «тлумачення» (interpretatio) латинського походження і має багато значень. Термін «тлумачення» має широке і вузьке значення. У широкому значенні (інтерпретація) – це пізнавальний процес, націлений на